عدم انطباق حرکت قمر به دور زمین (شهر) در واحدهای حرکت وضعی زمین (شبانه‌روز) ؛ کلید فهم تفاوت در شروع ماه در بلاد مختلف با وجود تکوینی بودن خروج از تحت الشعاع

اما بعد از زوال را هم اشاره بکنم. بعد از زوال را چه کار کنیم؟ الآن یک جایی ساعت دو بعد از ظهر است. در قم غروب است. ما در مغرب، هلال را دیدیم که از تحت‌الشعاع بیرون آمده اما یک جایی ساعت دو بعد از ظهر است. دو بعد از ظهر که شد روز گذشته و زوال هم تمام شده ولی الآن دارند هلال را می‌بینند، این را چه کار کنیم؟ امروز چیست؟ امروزی که ساعت دو بعد از ظهر هلال را دیدند چیست؟

ببینید یک قاعده کلی است؛ شواهد آن را در فدکیه آورده‌ام. چه بسا بعد مطالبی به ذهن شما بیاید که اضافه می‌کنید. یک قانون خیلی فطری و حکیمانه در تقنین هست؛ وقتی می‌خواهیم به یک قطعه زمانی عنوانی بدهیم –که این عنوان، احکامی دارد- می‌گوییم امشب شب جمعه است؛ امروز روز جمعه است؛ امروز روز اول ماه مبارک است؛ امشب شب اول ماه مبارک است و ... ، می‌خواهیم یک شب و یک روز را معنون به یک عنوانی کنیم. وقتی می‌خواهیم آن را معنون کنیم، این عنوان ما، یک احکامی دارد. مثلاً وقتی می‌گوییم امروز روز اول ماه مبارک است، احکامش چیست؟ خب باید روزه بگیرید. و سائر احکامی که می‌آید.

نکته مهمی که هست این است: روز تا به نصف نرسیده احکامش مراعی است؛ یعنی هنوز تاب این را دارد که بر آن برچسب زنی کنیم. وقتی روز به نصف رسید دیگر آن مراعی مستقر می‌شود. دیگر نصفه شده، بعد از نصف می‌خواهی چه کارش کنی؟ این خودش یکی از راه‌ها است. چندین راه دیگر هم هست.

پس بنابراین طبق این قاعده حکیمانه –که وقتی یک قطعه زمانی نصفه شد، دیگر سفیدهانه است که هنوز مراعی باشد- میگوییم وقتی به نصف رسید احکامی که تا به حال داشت دیگر ماسید. دیگر این را تغییر نده. اما اگر هنوز به نصف نرسیده میتوانی آن را تغییر بدهی. مثالهای آن خیلی زیاد است. مثلاً اگر قبل از زوال به وطن رسیدی؛ خب من که نیت روزه ندانشتم، مسافر بودم، میگوییم مانعی ندارد. چون هنوز ظهر نشده و احکام روز مستقر نشده، اگر چیزی نخوردی حال نیت روزه کن. اگر قبل از زوال بالغ شد و هنوز چیزی نخورده است، روزه بر او واجب میشود؛ نمیتواند افطار کند. یکی از احکام زوال همینی است که الآن میگفتیم؛ اذا رئی قبل الزوال؛ قبل از زوال و تا زمانیکه نصف نشده، این روز از شهر آتی است. اما وقتی نصف گذشت دیگر برای دیروز است. روز سیام بود و تا حال احکام را ندانشت، لذا احکام از حالت مراعی بودن در میآید و مستقر میشود. این یک تفصیل بیشتری دارد. فقط عرض کردم یکی از گزینهها برای نصف همین است که استقرار احکام عند الزوال محقق میشود.

شاگرد: اگر میخواهیم یک چیزی را با احکام شرعی اصلاح کنیم، مطلب همین است. اما اگر میخواهیم تکوینی بحث کنیم، وقتی آقای خوئی میفرمایند یک ماه بیشتر نداریم باز هم بعد از زوال درست نمیشود. چون یک ماه بیشتر نیست، حال میخواهد قبل از زوال باشد یا بعد از زوال.

استاد: بله، این گام دوم است. این را برای گام دوم توضیح دادم. یکی از چیزهایی که پارسال چندبار عرض کردم و الآن هم خلاصه آن را عرض میکنم...؛ و به گمانم نقش بسیار مهمی ایفاء میکند که اگر ملکه ذهنتان نباشد بعداً همه هیچی می شود؛ اما اگر قبول کنید که درست است باید ملکه ذهنتان شود. گاهی است که چیزی را میپذیرید و میگویید درست است اما سر جایش ملکه ذهنتان نشده است. اما اگر این را قبول کنید که درست است و ملکه ذهنتان شد، بسیاری از خلأهایی که میگویید ناچار هستیم کنار میرود و دیگر ناچار نیستیم. آن چیست؟

این است که سر و کار ما، در شب و روز، ماه و سال، تکوینا با سه حرکت جدا است. راسم حرکتها سه تا حرکت هستند. شب و روز از چه حاصل میشود؟ از یک دور گشتن ماه به دور زمین حاصل نمیشود. راسم شب و روز و محدث آن، حرکت وضعی زمین به دور خودش است. چون کره زمین دارد به دور خودش میگردد شب و روز پدید میآید. این یکی؛ پس شب و روز را گردش زمین پدید میآورد؛ خلاص! لیس الا! نه اینکه چون ماه به دور زمین میگردد ما شب و روز داریم. شب و روز که ربطی به گردش ماه ندارد. قمر در یک ماه به دور زمین میگردد. پس شب و روز از حرکت وضعی زمین حادث میشود.

خب راسم و محدث، تشکلات قمر –هلال و بدر و ...- چیست؟ یک دور زدن ماه به دور زمین است. ماه یک دور به دور زمین میگردد و اسم آن شهر میشود. راسم شهر، این حرکت است.

سال چیست؟ زمین یک دور به دور خورشید میگردد. البته بر مبنای خورشید مرکزی. مبنای دیگرش هم سر جایش است. فعلاً برای اینکه توضیح بدهم عرض میکنم. و الا روی مبنای زیج که به کره سماوی قائل هستیم –هیئت ریاضی- شمس یک دور در منطقة البروج میگردد. حلول شمس به برج حمل؛ یک سال در بروج دوازده گانه دور میزند؛ حمل و ثور و جوزا، میآید به جدی و دلو و حوت، دوباره تمام میشود و وارد حمل میشود. شمس در منطقة البروج - که در رصدخانه می بینید - در یک سال دور میزند. که حال ما میگوییم زمین در یک سال، یک حرکت به دور خورشید میزند.

پس سه تا حرکت است که راسم آنها فرق دارد و تکوینا به هم ربطی ندارند. آیه شریفه میفرماید: «لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَ»[1]. «عدد السنین و الحساب» چیست؟ اگر همه عددهای صحیح بود و واحدهای آنها سر میرسید، اصلا مشکلی نداشتیم. چه کنیم که خدای متعال با آن حکمتی که داشته، عجائب لایتناهی در اینها قرار داده. این حرکتها به اعداد صحیح، روی هم منطبق نمیشوند. چطور؟ وقتی میگوییم قمر در یک ماه دور میزند، دقیقاً چقدر طول میکشد تا یک دور بگردد؟ سی شبانهروز؟ بیست و نه شبانهروز؟ چقدر؟ میگوییم بیست و نه شبانهروز و دوازده

ساعت و چهل و چهار دقیقه. اگر این دو حرکت را باز کنیم و به‌صورت خط هندسی در بیاوریم و روی هم بگذاریم، قطعه زمانی یک ماه از بیست و نه روز، مقداری بیشتر دارد. از سی شبانه‌روز مقداری کمتر دارد. این را باید درک کنیم که راسم شبانه‌روز، حرکت وضعی است. راسم شهر، حرکت قمر است. وقتی این‌ها را به‌صورت خط‌کش روی هم بگذاریم منطبق نمی‌شوند. یکی زیاد دارد و دیگری کم دارد.

حال می‌خواهیم برچسب زنی کنیم و بگوییم این شب که راسمش حرکت زمین است، شب اول آن حرکت ماه است. خلاصه کم و زیاد دارد. آن نقطه شروع خلاصه در یک جا است که اول شب واقع بود. ما در برچسب زنی، از این انطباق ناچار هستیم. چند گزینه داریم؟ در اینجا شاید حدود ده گزینه تکوینی داریم. برای منطبق کردن و برای برچسب زدن هفت-هشت گزینه داریم. مرحوم مجلسی چهارتا از آن‌ها را آورده‌اند. جلد پنجاه و هفتم بحارالانوار بود. این خیلی مهم است که این انطباق باید ملکه ذهن شریفتان شود. رهزنتان نشود که روز و شب را چه کار کنیم. راسم روز و شب حرکات مختلف است. کاری که ما می‌کنیم این است که در مقام حِکَم نظم –لتعلموا عدد السنین و الحساب- برای یک شب به مناسبت آن انطباق، برچسب زنی می‌کنیم. برای این برچسب زنی تکوینا چند راه داریم؟ راه‌های متعدد داریم. می‌خواهیم این راه‌های متعدد را بفهمیم.

ان شالله فردا چند مورد را عرض می‌کنم تا ببینید در ادله اثباتیه شرعیه، این‌ها را داریم یا ندارید.

والحمد لله رب العالمین

---

[1] ویس ۵

بازبینی #1
ایجاد شده 4 مه 2026 12:48:57 توسط ... .
به روزرسانی شده 4 مه 2026 12:49:27 توسط ... .